

4.4.5 การเลี้ยงดูแม่แพะ-แกะ (Doe; Ewe)

แพะสาวควรเริ่มผสมเมื่ออายุ 8-10 เดือน การตั้งท้องจะนานประมาณ 146-155 วัน ซึ่งเฉลี่ยประมาณ 150 วัน ในช่วงของการตั้งท้องแม่แพะ-แกะจะมีนิสัยเจ็บสงบ แม่แพะ-แกะที่องควรได้ออกกำลังบ้างมีจะนั้นอาจทำให้คลอดยาก หลังคลอด 45-60 วัน สามารถผสมพันธุ์ได้อีก ดังนั้น ถ้าหากจัดการเลี้ยงดูแม่แพะ-แกะให้ดี สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงก็จะสามารถผสมพันธุ์ให้ลูกปีละ 2 ครั้งได้

ลักษณะรูปร่างของแม่แพะและแกะจะเปลี่ยนไปมากในระหว่างที่ท้องจนสามารถมองเห็นได้ชัด หากกำลังให้นมน้ำนม ๆ จะลดลงเรื่อย ๆ ถ้าเป็นแพะรีดนมควรหยุดรีดนมหลังผสมติดประมาณ 3 เดือน หรือก่อนกำหนดคลอด 6-8 สัปดาห์ แม่แพะทั้งอ้วนและไม่อ้วน ในเดือนสุดท้ายก่อนคลอดจะต้องควบคุมไม่ให้น้ำหนักลดลงโดยเด็ดขาด เพื่อป้องกันโรคคีโตซิส ซึ่งจะพบมากในแม่แพะที่อ้วนมาก ๆ แล้วเกิดเบื่ออาหารหรือกินอาหารน้อยลงในช่วงก่อนคลอด 3 วัน

เนื่องจากแม่แพะสามารถคลอดลูกได้ครั้งละ 1-5 ตัว การที่แพะจะให้ลูกที่ตัวขึ้นอยู่กับการจัดการ โดยเฉพาะการเร่งอาหารแร่ธาตุและวิตามิน (Flushing) เช่นเดียวกับในสุกรซึ่งจะทำให้ลูกคกขึ้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของพ่อพันธุ์ ขนาดและอายุแม่พันธุ์ รวมทั้งลักษณะพันธุกรรมอีกด้วย แม่แพะกินอาหารขึ้นเสริม วันละ 0.5 กิโลกรัม จะทำให้สุขภาพแข็งแรง ให้น้ำนมมาก และที่สำคัญทำให้แม่แพะนั้นเป็นสัตว์หลังคลอดเร็ว ผสมติดง่ายและให้ลูกแฝดมากขึ้น (ภาพที่ 6.22-5.23)

ภาพที่ 6.22 แสดงแม่แพะอายุ 10 เดือน

ที่มา: Tipton Ranch (2010)

ภาพที่ 6.23 แสดงแม่แกะอายุ 10 เดือน

ที่มา: Jennifermackenzie.co.uk (2012)

ก. แม่แพะ-แกะตั้งท้องหรืออุ้มท้อง (Pregnancy)

การสังเกตการอุ้มท้อง สามารถสังเกตได้จากสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- 1) แม่พันธุ์ไม่แสดงอาการเป็นสัตว์อีกหลังจากผสมพันธุ์ไปแล้ว 17-21 วัน
- 2) มีความต้องการอาหารมากขึ้น อ้วน ขนเป็นมันวาวอย่างเห็นได้ชัด
- 3) ท้องขยายใหญ่ขึ้นตามลำดับ
- 4) เต้านมและหัวขยายใหญ่ขึ้นจากเดิม

ช่วงระยะอุ้มท้อง น้ำหนักแม่แพะ-แกะจะเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงควรเสริมหญ้าหรือพืชตระกูลถั่วต่าง ๆ รวมทั้งเสริมอาหารข้นหรือวัสดุเหลือใช้จากการเกษตร เช่น ข้าวโพดอ่อนที่คัสดึง และควรใช้แร่ธาตุ ไบตามิน น้ำสะอาดให้แม่แพะ-แกะกินได้ตลอดเวลา สำหรับคอกเลี้ยงแม่อุ้มท้องควรแห้ง สะอาด พื้นคอกแข็งแรง ไม้ระแนงไม่ผุพัง พื้นไม้ระแนงห่างกันไม่เกิน 1.3 ซม. ผนังคอกสูงประมาณ 1.5 เมตร เพื่อป้องกันการปีนหรือกระโดดข้าม ซึ่งอาจมีผลให้เกิดการแท้งลูกได้ (ภาพที่ 6.24-6.30)

ภาพที่ 6.24 แสดงแม่แพะท้อง

ที่มา: Buttercupsoaps.com (n.d.)

ภาพที่ 6.25 แสดงแม่แกะท้อง

ที่มา: Sheep101.info (2011)

ภาพที่ 6.26 แสดงเต้านมแม่แพะท้อง ทรงยาว

ที่มา: ชมรมตามรอยพ่อ โรงเรียนร่องคำ (2555)

ภาพที่ 6.27 แสดงเต้านมแม่แพะท้อง ทรงน้ำเต้า

ที่มา: ชมรมตามรอยพ่อ โรงเรียนร่องคำ (2555)

ภาพที่ 6.28 แสดงเต้านมแม่แพะท้อง ทรงกลม

ที่มา: Wildrootshomestead.blogspot.com (2011)

ภาพที่ 6.29 แสดงแม่แพะใกล้คลอด

ที่มา: ชมรมตามรอยพ่อ โรงเรียนร่องคำ (2555)

ภาพที่ 6.30 แสดงแม่แกะใกล้คลอด

ที่มา: Sheep101.info (2012)

ข. การเลี้ยงดูแม่แกะใกล้คลอดและหลังคลอด

1) หยูครีดนมหรือหย่านม ก่อนคลอดอย่างน้อย 50 วัน เพื่อให้ลูกในท้องมีอาหารไว้สร้างไขมันที่เต้านมได้เต็มที่ เต้านมเตรียมพร้อมกินสภาพปกติเพื่อจะผลิตน้ำนมเลี้ยงลูก ยังจะช่วยป้องกันการเกิดโรคเต้านมอักเสบอีกด้วย

2) อย่าให้แม่แกะอ้วน ให้ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ถ้ามีไขมันที่หน้าท้องมาก ประกอบกับลูกในท้องที่มีขนาดโตขึ้น ทำให้พื้นที่กระเพาะลดลง ร่างกายได้รับอาหารไม่พอ

3) อย่าให้เกิดภาวะร่างกายต้องดึงไขมันที่สะสมไว้ที่หน้าท้องมาชดเชยอาหารคาร์โบไฮเดรตจน เป็นผลให้แม่แกะบางรายแสดงอาการป่วยด้วยโรคคีโตซิส (Ketosis) (ภาวะที่ร่างกายมีสาร Ketone มากกว่าปกติ ทำให้ไขมันชั้นไขมันแข็งขึ้น เหม็นที่เรียกว่าเหม็นหืน ทำให้ไขมันใช้ประโยชน์ได้น้อยลง เกิดได้ทั้งไขมันในร่างกายและไขมันนอกร่างกาย) และอย่าให้เกิดไขมันในระยะเวลาก่อนและหลังคลอด (ระดับแคลเซียมในเลือดลดลงต่ำกว่าปกติ) โดยจัดอาหารให้แม่แกะให้ถูกต้อง (ภาพที่ 6.31)

ภาพที่ 6.31 แสดงแม่แพะท้องปวยเป็นกิโตซิส ลูกไม่ขึ้น

ที่มา: Grannysbest.blogspot.com (2010)

- 1) ให้ระบบทางเดินอาหารแม่แพะใกล้คลอดปกติ รับประทานอาหารได้เพียงพอตามความต้องการ
- 2) อย่าให้แม่แพะบาดเจ็บที่ต่อระบบสืบพันธุ์ เช่น โรคมดลูกอักเสบ และเต้านมอักเสบ
- 3) ป้องกันไม่ให้ลูกแพะป่วยด้วยโรคติดเชื้อ เช่น ท้องเสีย ไขข้ออักเสบ หัวัด ปอดบวม

ค. การหยุดรีดนมแม่แพะ (Dry)

การหยุดรีดนมแม่แพะต้องทำให้ถูกหลัก มิฉะนั้นอาจเป็นโรคเต้านมอักเสบได้ ถ้าแม่แพะให้นมน้อยกว่าวันละ 2 กก. สามารถทำให้นมแห้งได้โดยการหยุดรีดเท่านั้นเองไม่ยุ่งยาก แต่หากแม่แพะยังคงให้น้ำนมสูงอยู่ ต้องลดอาหารชั้นลงเรื่อย ๆ และชดเชยอาหารชั้นด้วยหญ้าแห้งคุณภาพดี ให้น้ำดื่มลดลง เมื่อแม่แพะให้น้ำนมลดลงน้อยกว่าวันละ 1 กก. ก็สามารถหยุดรีดนมได้

ง. การป้องกันโรคไข้นม (Hypocalcemia, Milk fever)

ไข้นมเป็นอาการป่วยในแม่แพะหลังคลอด เนื่องจากระดับธาตุแคลเซียมในกระแสเลือดต่ำ ดังนั้นการจัดการให้อาหารแก่แม่แพะท้องใกล้คลอดที่มีธาตุแคลเซียมในปริมาณมากจะป้องกันโรคนี้นี้ได้ เช่น ให้อาหารหยาบพวกหญ้าตระกูลถั่วก่อนคลอดอย่างน้อย 3 สัปดาห์ **ภาพที่ 6.32**

ภาพที่ 6.32 แสดงแม่แกะเป็นโรคไข้นม

ที่มา: Flickriver.com (n.d.)

จ. โปรแกรมการถ่ายพยาธิในแม่แพะก่อนคลอด

การถ่ายพยาธิแม่แพะตั้งท้องก่อนกำหนดคลอดประมาณ 2 สัปดาห์ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการกำจัดพยาธิภายในโดยตรงแล้ว ยังมีผลต่อสุขภาพของลูกแพะเกิดใหม่ด้วย โดยเฉพาะในฟาร์มที่มีปัญหาเรื่องพยาธิภายในอย่างรุนแรง แม่แพะที่เป็นโรคพยาธิจะให้น้ำมนน้อยกว่าแม่แพะที่ได้รับการถ่ายพยาธิแล้ว การถ่ายพยาธิยังป้องกันไม่ให้พยาธิระบาดจากแม่ไปยังลูกด้วย ไทอาเบนดาโซล (THIABENDAZOLE) เป็นยาถ่ายพยาธิที่เหมาะสมและควรเลือกใช้กับแม่แพะก่อนคลอด

ฉ. การป้องกันโรคกล้ามเนื้อลีบขาว (White muscle disease)

โรคกล้ามเนื้อลีบ ไม่มีแรง เกิดบ่อยในแพะ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีธาตุซีลีเนียม (Se) ในดินต่ำ ซึ่งถ้าไม่ได้รับเพิ่มจากรั่ธาตุเสริมหรือจากอาหารชั้นจะเป็นเหตุให้สัตว์ขาดธาตุ Se ดังนั้นในแม่แพะท้องก่อนครบกำหนดคลอด 60 วัน ควรฉีดวิตามินอี และธาตุซีลีเนียม (Selenium tocopherol injection) จะป้องกันลูกแพะแสดงอาการเป็นโรคดังกล่าวได้ และจะช่วยให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ภาพที่ 6.33

ภาพที่ 6.33 แสดงแม่แกะเป็นโรคโรคค้ำมเนื้อลีบขาว

ที่มา: SCHOENIAN (2012)

ข. โปรแกรมการฉีดวัคซีนป้องกันโรคกระเพาะและลำไส้อักเสบเป็นพิษ (Enterotoxaemia)

เป็นโรคที่สำคัญและพบบ่อยในแกะ ถ้าแก้ไขไม่ทันแกะป่วยจะตายในอัตราสูง สาเหตุเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย คลอสทริเดียมชนิดซีและดี (Clostridium type C and D) ดังนั้น จำเป็นต้องฉีดวัคซีนให้แก่แม่แกะก่อนคลอดประมาณ 45 วัน และ 15 วัน ตามลำดับ เป็นการเพิ่มความคุ้มโรคนี้ในน้ำนมแม่ แล้วถ่ายทอดความคุ้มโรคไปยังลูก โดยการดูดนมน้ำเหลือง ภาพที่ 6.34-6.35

ภาพที่ 6.34 แสดงลำไส้แกะที่เป็นโรคระเพาะและลำไส้เล็กเสบเป็นพิษ

ที่มา: Department of Pathology the University of Georgia Athens (2006)

ภาพที่ 6.35 แสดงลำไส้แพะที่เป็นโรคระเพาะและลำไส้เล็กเสบเป็นพิษ

ที่มา: Vetnext.com (n.d.)

ซ. การป้องกันโรคบาดทะยัก (Tetanus booster dose)

แม่แพะและลูกแพะอาจเป็นโรคบาดทะยักได้ เนื่องจากเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของโรคนี้อาจเข้าสู่ทางบาดแผลที่เกิดจากการคลอด การตอน ฯลฯ ดังนั้น จึงควรมีวัคซีนป้องกันโรคบาดทะยักในแม่แพะก่อนครบกำหนดคลอดเมื่อ 45 วัน และ 15 วัน ตามลำดับ ลูกจะได้รับความคุ้มโรคจากแม่ทางนม น้ำเหลืองเช่นเดียวกัน **ภาพที่ 6.36**

ภาพที่ 6.36 แสดงลูกแกะเป็นบาดทะยักตาย สาเหตุจากการติดเชื้อในขณะตอน สัตว์จะเกร็งกล้ามเนื้อ

ที่มา: Agricultural Research Council (n.d.)